

לז עמוד א: חיסורי מחסרא והכי קתניהקשיים בחיסורי מחסרא והכי קתני

תוד"ה 'לעולם' אומר שהגמי נדחקה לומר חמו"ק, בכדי להעמיד כחנניה שהלכה כמותו. הדוחקים בחמו"ק הם:

- א. קשה לומר שהפירוש של 'נותנים' הוא 'מחזירין'.
- ב. התוספת 'אבל לשהות משהין אע"פ שאינו גרוף ואינו קטום' חסרה מן המשנה. אפשר להבין שמוסיפים משפט שלא כתוב במשנה אך משתמע ממנה, אך לא ייתכן שלתוספת הזו מתייחסים ב"ש וב"ה.
- ג. 'והך חזרה דאמרי לך לאו דברי הכל היא' זהו סגנון לא סביר. מדוע לא הביא את המחלוקת מהתחלה. ממתי מביאים דבר בסתם, ואז אומרים שבעצם ב"ש לא מסכימים לזה. ובפרט שבאמצע עברו לדון בהשהיה.

ועוד קשה: לשון מחלוקת ב"ש וב"ה לענין החזרה, קצת קשה לאור תו"דה 'וב"ה': "ולשון נוטלין נמי משמע דבשבת מיירי דבחול לא הוה צריך למיתני נוטלין". משמע, שיש חידוש דין במילה נוטלין. וקשה, מי דיבר על איסור ליטול, ומדוע לא נחלקו רק בהחזרה.

היחס העקרוני ל"חיסורי מחסרא והכי קתני"

חיסורי מחסרא והכי קתני זה לא תיקון גירסא, אלא פרשנות. כאשר נבין את המשמעות הנסתרת של המשנה, נגלה שהמשנה איננה חסרה. במישור הנגלה - חיסורי מחסרא, לאחר הבנת הנסתרת - הכי קתני. הראשי תיבות חמו"ק רומזים לפסוק "חמוקי ירכיך כמו חלאים" (שיר השירים ז ב). עליו דורשים חז"ל: "תנא דבי רב ענן: מאי דכתיב חמוקי ירכיך למה נמשלו דברי תורה כירך - לומר לך: מה ירך בסתר - אף דברי תורה בסתר" (סוכה מט ב). כלומר, כל חמו"ק מבטא שיש עניין נסתר שעומד ביסוד המשנה.¹

1. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף צג עמוד ב
 וחיסורי מחסרא כו' - אין זה תירוץ דחוק כו' דטוב לנו לחסרה מעט כדרך משנה שמדברת בקוצר

2. רבינו בחיי על שמות פרק לד פסוק כז

ורבינו הקדוש שחבר המשנה ולמד אותם ברבים וכתבוהו הכל בימיו כונתו היתה כדי שלא תשכח תורה מישראל שראה הרשעה מתפשטת בעולם וישראל מתפזרין בגלות על כן הותר לו לעשות כן משום שנאמר (תהלים קיט) עת לעשות לה' הפרו תורתך, וכתב וחבר המשנה שהיא תורה שבעל פה ועל כן קראה משנה לפי שהיא שניה לתורה שבכתב ורובה לשון הקדש צה כתורה שבכתב, ואחרי כן נתמעטה החכמה וקצרו הלבבות ועמדו רבינא ורב אשי וחברו התלמוד שהוא פירוש המשנה כי לרוב חכמת רבינו הקדוש וחכמת בני דורו היה פירוש התורה אצלם מבורר ופשוט מתוך המשנה, ואצל דורות רבינא ורב אשי היה עמוק וסתום מאד ומזה אמרו בתלמוד על המשנה חסורי מחסרה והכי קתני שאין הכוונה להיות המשנה חסרה כלל חלילה, אבל הכוונה שהיא חסרה אצלנו מפני חסרון שכלנו מפני שאין אנו מגיעים לעומק חכמת דור של חכמי המשנה ולפיכך עשו רבינא ורב אשי פירוש על המשנה והוא התלמוד ובארו ספקות המשנה והאריכו לשונם על לשון המשנה העמוק והסתום.

3. הרמ"ע מפאנו מאמר מאה קשיטה סימן ז

והוא סוד הנותן פת זה תלמוד במספר שוה לתינוק זה נער ישראל הלומד פשט ההלכה צריך המלמד לצרף לו דבר בעתו הדעת והבינה בנסתרות הגנוזות באותה הלכה וזהו אמרם להודיעו לאמו שאם אין דעת אין בינה אם אין בינה אין דעת אבל החכמה לפי קדימת מעלתה היא מצויה אצל הפשט הראשון מעקר הנסחא ואמתתה שהדעת והבינה הם לבדם צריכים לתרצה ולהגיה אותה כגון חסורי מחסרה וה"ק או הכי ס"ד אלא אימא הכי וכבר בארנו במקום אחר כי לעולם לשון ראשון עיקר והכי דיק אמרם חסורי מחסרה כי חסרון ההבנה גורם שנראת חסרה ואין הדבר כן אלא מאי חסורי מחסרה וה"ק ר"ת חמו"ק פי' מלשון חמוקי ירכיך בסוד תנאים שרמיזותיהם מחייבות הנסחא הראשונה ובכלל דבריה דברי הנסחא הב' שהכל אמת ודי בזה כאן.

4. ספר עץ חיים הקדמת מוהרח"ו זיע"א

וכמ"ש למעלה בשם הזוהר בפ' פנחס דף רמ"ד ע"ב ורבנן דמתני' ואמוראי' כל תלמודא דילהון על רזין דאורייתא סדרו ליה ובלי ספק כי העוסקים בתלמוד בבלי בלבד מגששים כעורים קיר בלבושי התורה ואין להם עינים רואות ברזי התורה הנסתרים

פירוש המשנה

הרישא של המשנה "כירה שהסיקה... האפר" זו משנה קדומה. הראיות לכך שבי"ש ובי"ה נחלקו בפירושה, ולא אמרו את הדין בעצמם, כפי הסגנון של כל מחלוקות בי"ש ובי"ה. ועוד, הלשון "שיתן את האפר" נכתבת בברייתא דחנניה 'קטום', ומשמע שיתן את האפר זו לשון קדומה יותר.

תוכן המשנה הקדומה הוא: לא יתן מבעוד יום עד שיגרוף ויקטום. כך מוכח מהלשון, כפי שדקדק תוד"ה ובי"ה: "מדקדק ר"ת מדקאמר לא יתן עד שיגרוף ואי לא יתן לא יחזיר בשבת הוא איך יגרוף או יקטום בשבת, והוה ליה למימר אלא אם כן גרף וקטום". כך גם מוכח מהמיקום של המשנה, שכן התוס' הראשון במסכת הסביר את סדר הפרקים הראשונים של המסכת כהליך כרונולוגי, ובפרק שלישי עדיין עוסקים בערב שבת.

נחלקו בי"ש ובי"ה על איזה קדירה דברה המשנה הקדומה: בי"ש אומרים חמין אבל לא תבשיל, ובי"ה אומרים חמין ותבשיל. (לכאורה צ"ל שהמילה 'תבשיל' שברישא היא הוספה לפי דעת בי"ה).

בי"ש ובי"ה נחלקו במחלוקת נוספת בפירוש המשנה הקדומה. גם לבי"ש וגם לבי"ה ברור ש"לא יתן" אינו איסור בעצם הנתינה ביום שישי, כי לא חוששים לשמא יחתה בתבשיל כמאב"ד ע"ג כירה, כנ"ל בדברינו בסוגית לו: מקור איסור השהיה. אלא האיסור הוא לתת כך שישתמש בכירה בשבת. לא יתן מבעוד יום ע"ג כירה שאינה גרו"ק, על מנת להשתמש בה בשבת. אלא, אם הוא רוצה לאכול ולהשתמש בכירה בשבת, שיגרוף או יקטום (אם רוצה להשהות לצורך מוצ"ש, לכו"ע משנתנו לא אוסרת זאת, כפי שהבאנו בסוגיית הקודמת את דברי רב שרירא גאון).

בי"ש ובי"ה נחלקו: על איזה שימוש דיברה המשנה הקדומה, שאסור בכירה שאינה גרו"ק.

בי"ש: לעניין ליטול ממנה את הקדירה בשבת. זה כבר נקרא שימוש. למרות שבעצם בנטילה מפסיק את השימוש, המשמעות שלה היא שבאוכלו את האוכל שנטל, הוא משתמש למפרע בפעולת הכירה בשבת.

בי"ה: מחלוקת רבנן וחנניה בפירושם:

רבנן: המשנה הקדומה דברה גם על נטילה וגם על החזרה. שני אלו הם שימוש בכירה.

חנניה: המשנה הקדומה דברה רק על החזרה. רק פעולת החזרה היא פעולה של שימוש

בכירה, ואילו נטילה היא הפסקת השימוש בכירה, ולא שייך בה שום איסור.

בו כי לא על חנם כפי רצונם פסקו טמא טהור אסור והיתר כשר ופסול אלא מתוך פנימיות התורה כנודע ליודעי חן... וז"ש מי עור כי אם עבדי אבל הכוונה היא למעוטי ולאפוקי חכמי האמת הנקראים בניו אינון מרי קבלה כנ"ל אבל העוסקים במשנה לבדה בלתי הסתכלותם בסודותיה וכפי סודותיה יפסקו הדינים אם אסור ואם מותר כנ"ל הנה אלו עורים בודאי הם וז"ש מי עור כ"א עבדי כי העוסק בפשט נקרא עבד כנ"ל ועליהם נתנבא ישעיה לע"ל שיזכו ללכת בדרך לא ידעו הוא דרך חכמת האמת אשר בעוה"ז ניתן להטת החרב והכרובים לשמור את דרך החיים שלא יובנו רזי התורה אלא לזוכים אליה כנזכר בפ' נשא דקכ"ג ע"א וז"ל ואית נטירין אחרנים כגון נחשים עקרבין ושרפין ונטרין ההוא טוב דלא ליעול תמן מאן דלא איהו ראוי למיעל דאל"ה כל חייביא הוו עאלין ברזא דאורייתא ובג"ד מאן דאיהו חייבא ויעול למנדע רזין דאורייתא וכמה מלאכי חבלה וכו' מבלבלין מחשבותיה וכו' וז"ש עוד אשים מחשך לפניהם לאור כי התלמוד בבלי שהוא מחשך המספר בפשט העה"ז אשים לפניהם לאור ויסתכלו מתוכו רזין דאורייתא הגנוזים בו הנקרא ותורה אור.

גם כל הקושיות שבתלמוד הנאמר עליהם תניא וה"ק חסורי מחסרה והכי קתני ותיק"ו כל אלו נראים בעינינו מעקשים יחזרו למישור ויראו איך הוכרח הלשון להאמר בלשון הזה החסר והמעוקש לסבת רמזי התורה הנסתרים ונרמזים בו. ואל יאמר אדם א"כ מעתה אני פטור ומותר מלהתעסק בחכמה הזאת עד לע"ל כי בעוה"ז אין כה ליודעים ולכן אמר הכתוב אלה הדברים עשיתם ולא עזבתם וארז"ל אעשה אעזבם לא כתיב שכבר עשיתם לר' עקיבא וחביריו וכמ"ש ז"ל על ר"ע שהיה יושב ודורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות וא"כ לא דבר ריק הוא ואם ריק הוא מכם ואינכם חפצים לידע עם שהוא בידכם ובבחינתכם והרי ר"ע השיג בעוה"ז לסודות אלו והנה זהו הנכון כמ"ש במשנה משמת ר' עקיבא בטל כבוד התורה ופ"ה המפרשים שהיה יודע להשיב ולדרוש ע"כ קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות וזהו כבוד התורה והדרה ויפיה וזה אצלי פ"ה המשנה אריב"ל בכל יום ויום ב"ק יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה כי בלי ספק בהיותם עוסקים בפשטיה ובספוריה לבדם היא לובשת בגדי אלמנותה ושק הושת כסותה וכל האומות יאמרו לישראל מה דורך מדוד מה תורתכם מתורתינו הלא גם תורתכם ספורים בבלי העולם אין עלבון תורה גדול מזה ולכן אוי להם לבריות מעלבונה של תורה ואינם עוסקים בחכמת הקבלה שהיא נותנת כבוד לתורה כי הם מאריכים הגלות וכל הרעות המתרגשות לבא בעולם כנ"ל במאמר שהתחלנו בהקדמתינו זאת.

בזאת מתורץ השימוש במילה 'נוטלין' במחלוקת לעניין החזרה בהחזרה. ב"ש מזכירים 'נוטלין' כי הם מפרשים בזאת את המשנה הקדומה, כלומר המשנה הקדומה מגדירה את אופני היתר הנטילה.

פירוש החמו"ק

"כירה שהסיקוה בקש ובגבבא מחזירין עליה תבשיל" מחזירין הכוונה שנותנין עליה תבשיל ביום שישי, כפשט המשנה, לעניין זה שמותר להשתמש בכירה זו שימוש של החזרה. זהו הפירוש של ב"ה למשנה הקדומה, כדלקמן: "והך חזרה דאמרי לך לאו דברי הכל היא" אלא לב"ה.

"בגפת ובעצים לא יחזיר עד שיגרוף או עד שיתן את האפר" כנ"ל.

"אבל לשהות משהין אע"פ שאינו גרוף ואינו קטום" גם זה מדברי ב"ה, שכיוון שהמשנה כלל לא התייחסה לנטילה / השהיה, התנאי הדורש קטו"ג לא מתייחס להשהיה ולנטילה וממילא אין בכך איסור.

"ומה הן משהין וכו'":

ה'חמו"ק' מסביר שיש שני רבדים (במחילה) במשנה כנ"ל. החמו"ק מסביר את המשנה הקדומה לפי כל אחת מן הדעות, ב"ש וב"ה.

הקטע 'כירה שהסיקוה בקש ובגבבא מחזירין... אע"פ שאינו גרוף ואינו קטום' זהו הסבר המשנה הקדומה לב"ה, כפי שמפורש לקמן 'והך חזרה דאמרי לך לאו דברי הכל היא' – אלא לב"ה. והקטע 'ומה הן משהין ב"ש אומרים חמין' זהו הסבר המילה 'נותנים' במשנה הקדומה, לפי ב"ש, שכן כעת ה'חמו"ק' בא לבאר את דברי המשנה 'ב"ש אומרים חמין', וכשב"ש אמרו חמין הם התכוונו לומר זאת כתשובה לשאלה 'ומה הן משהין', שכן כך הם הבינו את המילה 'נותנין' במשנה הקדומה. 'וב"ה אומרים חמין ותבשיל' החמו"ק לא מתכוון לומר שב"ה עונים לשאלה 'ומה הן משהין', אלא שב"ה מתייחסים לדברי ב"ש, ואומרים שמה שהמשנה אמרה 'נותנים' זהו חמין ותבשיל.²

'והך חזרה דאמרי לך וכו'". מה שפירשנו לעיל את המשנה הקדומה לעניין החזרה, זהו הפירוש שלה לב"ה, אך לב"ש פירושה הוא לעניין נטילה.

תי"ש דאמר ר' חלבו

² ניתן להסביר את המשפט "ומה הן משהין וכו'" בשתי דרכים נוספות:

א. ה'חיסורי מחסרא והכי קתני' מפרש כיצד יש להבין את המשנה.

נחלקו ב"ש וב"ה לאיזה 'תבשיל' התכוונה המשנה שנותנים, כלומר משהין, כל דעה כפי שהיא מבינה את משמעות היתר השימוש של הנתינה וההשהיה הזו, במחלוקתם השניה, אם לעניין נטילה או החזרה. "ב"ש אומרים חמין אבל לא תבשיל" כי תבשיל אסור להשהות אפילו ע"ג כירה גרו"ק. "וב"ה אומרים חמין ותבשיל" – מותר לתת ולהשהות ע"ג כירה גרו"ק, לעניין היתר החזרה, בו עוסקת המשנה.

הקושי בהסבר זה, שבמשפט הקודם 'אבל לשהות משהין' המשמעות של המילה 'לשהות' הייתה לשהות וליטול בשבת, וכאן אנו מסבירים אותה אחרת: 'לתת' מבעוד יום, כל דעה לפי הבנתה את משמעות הנתינה, כלומר שלב"ה משמעותה לעניין החזרה. כלומר, לפי פירוש זה היה עדיף לכתוב 'ומה הן נותנין'.

ב. ה'חמו"ק' אומר את הדינים המשתמעים מן המשנה, ולא מפרש אותה באופן ישיר. למשל, המשפט הנ"ל 'אבל לשהות משהין' אינו פירוש ישיר לדברי המשנה, אלא דין המשתמע ממנה.

'ומה הן משהין' כל דעה והיתר ההשהיה שלה, ב"ש ע"ג גרו"ק, וב"ה אף על שאינה גרו"ק. 'ב"ש אומרים חמין אבל לא תבשיל' מותר להשהות ע"ג כירה גרו"ק. 'וב"ה אומרים חמין ותבשיל' מותר להשהות ע"ג כירה אע"ג דאינה גרו"ק, כי במשנה אין התייחסות לדעת ב"ה בעניין השהיה, ואין להם שום איסור בזה.

הקושי בפירוש זה הוא, שמשמע לכאורה מהמשפט הקודם 'אבל לשהות וכו', שאנו עוסקים בהשהיה ע"ג כירה שאינה גרו"ק, ופתאום ב"ש מדברים על כירה גרו"ק. כ.

מקור למשמעות זו נמצא בגמרא סנהדרין כו א "אמר רב יהודה הכי קאמר וכו'" ומסביר רש"י ד'ה' ואזלי עניים אספי להו' שרב יהודה אומר את הדין העולה מן המשנה, ואילו את פירושה רש"י מסביר בעצמו. אלא שאולי יש לחלק בין 'הכי קתני', לבין 'הכי קאמר'.

נראה להסביר סוגיא זו ע"פ הנ"ל, כהסבר תוד"ה 'אא"ב':
'אא"ב להחזיר תנן' כלומר שהמשנה דברה לב"ה רק על החזרה, ובוזה 'שנו' שמותר בגרו"ק –
'היינו דשני בין תוכה לעל גבה' דבתוכה מחזי כמבשל בשבת.
'אלא אי אמרת לשהות תנן' וההיתר ש'שנו' במשנה בגרו"ק הוא להשהות –
'מה לי תוכה מה לי על גבה', ומה מקור האיסור להשהות בגרו"ק מבעוד יום?
'אסיפא קאי' דנחלקו למ"ד להשהות תנן (רבנן דחנניה) גם לגבי החזרה.
קצת קשה, מדוע בה"א הגמ' ראתה הוכחה מדברי רב, ולא הבינה מראש את המסקנה שאסיפא
קאי?

ע"פ דברינו הנ"ל מיושב: ב"ה מסבירים את המשנה הקדומה, שאוסרת להשתמש בכירה שאינה
גרו"ק ומתירה בגרו"ק – בכל עניין, בין בהשהיה ונטילה, ובין בהחזרה. לכן כשרב אמר 'לא שנו'
את היתר גרו"ק אלא וכו', הוא התכוון למשנה הקדומה, בה נשנה ההיתר של גרו"ק, 'עד שיגרורף
וכו'. אם כן, חילוקו בין תוכה לעל גבה מתייחס לשתי הנפק"מ להיתר. ועל החלק של ההשהיה
והנטילה קשה: 'מה לי תוכה מה לי על גבה'. מתרצת הגמ', שרב לא מפרש את המשנה, אלא
מחדש דין שלא קשור לדין המשנה, בייחס להחזרה, שבתוכה אסור.

ת"ש ב' כירות

כאן אנו מגלים שרבנן דחנניה זהו ר' יהודה. כך שסך הכל יש שלש דעות, מן המחמיר למיקל: ר'
מאיר, ר' יהודה, וחנניה.

בפירוש המשנה הקדומה יש ארבע דעות: 1. ב"ש דר"מ. 2. ב"ה דר"מ דהוא ב"ש דר' יהודה
ודחנניה. 3. ב"ה דר' יהודה. 4. ב"ה דחנניה.

לכאורה קשה, דלשון הברייתא, וכן לשון המשנה הקדומה, משתמעת שהחילוק בין גרו"ק לאינה
גרו"ק אינו נתון במחלוקת, ורק ב'מה הן משהי'ן' נחלקו. וצריך להבין לר"מ לאיזו נפק"מ מקבלים
ב"ש האומרים "ולא כלום" את החילוק. [לגבי המשנה הקדומה אולי י"ל, שלמשנה הקדומה ר"מ
יסכים שב"ש כפי שר' יהודה מסביר אותם, שמותר להשהות חמין. ורק בב' כירות, כיוון שאסור
להשתמש בשאינה גרו"ק, אסור להשהות אפילו חמין ע"ג הגרו"ק המחוברת לה.] ונראה שבמשנה
המקורית היה כתוב: "כירה שהסיקה בקש ובגבבא נותנים עליה תבשיל, בגפת ובעצים לא יתן".
ההמשך 'עד שיגרורף וכו'" הוא כבר מדברי ב"ה. גם לפי ר' יהודה דעת ב"ה השתרבבה לתוך המשנה
הקדומה, כך שהמילה 'תבשיל' נוספה, ובמשנה הקדומה היה כתוב 'כירה... נותנים עליה, בגפת
ובעצים לא יתן עד שיגרורף או עד שיתן את האפר'.

הנפק"מ בין הסבר הסבר רש"י את החמו"ק לבין הסברנו הוא בדעת ב"ש. לרש"י משהי'ן חמין ע"ג
שאינה גרו"ק, ולפי הסברנו דווקא ע"ג גרו"ק. ההוכחה לשיטתנו היא מדברי הגמ' 'קשיא לב"ש
בחדא' – ולא בתרתי, ולכן רש"י בד"ה זה נדחק לדחות הוכחה זו.